

Problem istine i bića prema nadnaravnom određenju ljudskog bića *II. dio*

Hrvoje LASIĆ

Problem istine bića povezan je s problemom spoznaje bića i obrnuto, jer problem spoznaje bića nužno uključuje pitanje istine bića. Kao što je Blondel već naglasio, nije moguće pojmiti i potvrditi bilo koju stvarnost bića, ako se ne prođe točka gdje sja istina Bića koja osvjetljuje svaki razum i svako biće, ako se ne obuhvati činom misli čitav niz svega što se pokazuje bićem, ako se ne podredi zahtjevima izbora koji se nameće.⁴³

Filozofijsko istraživanje postaje shvatljivo i ostvarivo samo u svjetlu istine, jer samo ona dopušta postupno spoznati svako moguće i apsolutno biće. Istina nije neki zatvoreni sustav nego je uvijek stvarna i oživljujuća, suverena istina, koja izmiče svakom sustavu.⁴⁴ Naime, Blondel se suprotstavlja ideji, prema kojoj se istina može posve obuhvatiti i zatvoriti u jedan sustav koji bi posjedovao svu istinu.

Prema Blondelu, postoji više načina u spoznaji nepoznate ili djelomice spoznate istine, kao i više načina u dokazivanju i izražavanju određene istine. Čovjek je jedino biće koje je u nekom smislu mjera dane istine; on je sposoban otkriti podrijetlo istine. Međutim, da bi se neka istina priznala i da bi se dopustilo njezino postojanje onakve kakva ona uistinu jest, valja očekivati ono što ona u biti jest, a ne ono što bismo htjeli da ona bude. Blondel želi prije svega istaknuti jedinstvenost istine i bića, a ne njihovu odjeljenost u spoznaji: »Istina i biće ne mogu biti u onom što je nepoznato, niti čak u onome što je spoznatljivo; ono što je spoznatljivo treba biti ono što jest.«⁴⁵ Istina i biće idu uvijek zajedno; oni su neodvojivi; nema istine ako nema bića i obrnuto: postoji biće koje misli (subjekt) i mišljeno biće (predmet), ali postoji također biće utjelovljene istine, prisutne i učinkovite kao što u njoj postoji jedna

43 *L'Action* (1893), str. 435.

44 *Le point*, str. 238, 239, 229.

45 *L'Action* (1893), str. 451, 83, 398.

razumska snaga i pojedinačna djelatnost. Riječ »istina«, čini se, dvosmislena je, pa i nedovoljna da označi ovu posljednju vrstu postojanja stvarnosti, jer redovito pojam označuje biće ukoliko je spoznatljivo subjektu ili ukoliko postoji sintetički, bez postavljanja pitanja o raspoznavanju u ovom biću različitih vidova i načina postojanja.⁴⁶

Iz toga proizlazi da ne postoji istina, čak ni relativna ili pozitivna, osim u službi jedne stvarnosti apsolutno postojeće i razumljive.⁴⁷

Ako je prvenstvo istine prvenstvo oživljavajućeg duha, u kojemu su spoznatljivosti i razum ujedinjeni — ne kao vatra i toplina ili kao original i njegova kopija (slika) u zrcalu, nego učinkovitim sudjelovanjem, koje apstraktno izražava izričaj »ens, verum, bonum convertuntur in uno« i koje se u konkretnom redu prevodi po ostvarenju više-manje savršenom aktivnog prožimanja i suradnje — razumni osobni čin sastoji se od poslušnosti istini. Prema Blondelu, prvo postoji vlastito svjetlo istine koje postaje naše samim činom primanja u praksi, našim priznavanjem i potvrđivanjem. Takav postupak ne dokida ni vlastiti razum ni ljubav.⁴⁸ Drukčije rečeno, prvenstvo istine ne priječi prvenstvo razumnog i voljnog djelovanja, nego ga, naprotiv, uključuje, jer u samom djelovanju, jednom i cjelovitom, koje sastavlja našu osobu, postoji nutarnje počelo koje usmjeruje, zahtijeva, sudi, misli i fragmentira djela. Iz te perspektive Blondel je kritizirao stari obrazac definicije istine i predložio novi sasvim drugi: »A l'abstraite et chimérique adaequatio speculativa rei et intellectus se substitue la recherche méthodique de droit, l'adaequatio realis mentis et vitae«.⁴⁹

Blondel rješava problem istine istom metodom koju je predložio radi rješavanja problema spoznaje bića. Kao što ne postoji potpuna spoznaja bića, još manje postoji potpuna spoznaja istine, učinjena i konačna u spoznaji bića. Istina raste postupno, u različitim vidovima spoznaje i novim otkrićima u pozitivnim znanostima. Drugim riječima, u stvarima postoji neka nejasna i neshvatljiva istina, uvijek prisutna, kao što postoji u stvarima i u duhu ideja beskonačnog, nespoznatljivog i neobuhvatnog, ideja neizmjernosti stvari kao i duha.⁵⁰ S obzirom na jedinstvo istine, Blondel dvaput parafrazira Bossueta: tko je poznaje nesavršeno, vidi ih više; tko je poznaje savršeno, shvaća jedinstvo. Na temelju čega Blondel izjavljuje da postoji više istina za onoga koji je

46 *La Pensée*, I, str. 277—278.

47 *Isto*, str. 173.

48 *L'Action*, I, str. 269, 298.

49 *Le point*, str. 235; H. DUMERY, *La Philosophie de l'Action*, Paris 1948, str. 189—190.

50 *Le point*, str. 233—234.

spoznaje nesavršeno, dok vidjeti istinu savršeno, znači vidjeti jednu istinu?⁵¹

Dakle, ljudska se spoznaja odvija analognim putem; ljudska misao ima ideal da se izjednači sa svim izvorima i sa svim ciljevima ljudskog života, počevši od njegovih dubina, sve do njegove uzvišene određenosti: »adaequatio mentis et vitae«, u ujedinjenju sa svojim Autorom i svojim najvišim predmetom.⁵² Ali analogno, to znači da i savršena istina, apsolutna, dostatna sama sebi, nije ljudskim govornim jezikom svodiva ni na kakvu definiciju, jer ljudski govor ne izražava stvari i bića doli kao dvojniki, kao posuđeno ime, kao substantiv (imenica) koji se čini prikladnim izričito za dočaravanje stvarnosti koje nudi proizvoditeljska spontanost duhovne ljudske riječi.⁵³ Ako najviše stvarnosti apsolutno istinite ne mogu biti savršeno shvaćene i označene ljudskim govorom, to isto vrijedi i za realnosti stvari ili bića, prema skolastičkoj izreci, kako je tumači Blondel: »differentiae rerum sunt innumeratae et innominatae«, i još više za stvarnost intimnih djelovanja ljudske svijesti.

Prema svojoj novoj propoziciji: »adaequatio realis mentis et vitae«, Blondel je htio upotpuniti tradicionalni obrazac istine: »adaequatio rei et intellectus«, imajući u vidu posebno nadnaravni vidik istine i nužne uvjete za ostvarivanje ljudskog života — shvaćanje onoga što u čovjeku odgovara na poziv i narav, istini cjelovito dopuštenoj i spasonosnoj. Osjećajući potrebu da tumači istinu, posebno spasonosnu istinu, koja oslobađa i spašava, kako kaže Sv. Ivan Evanđelist, s obzirom na sudbinu ljudskog bića, Blondel definira istinu mnogo tajanstvenijim izrazima nego što su bili predhodni, ali čini se, prikladnijim glede izražavanja viših stvarnosti u naravnom i nadnaravnom redu. Držeći stare izraze definicije istine previše spekulativnim i povezanim s ljudskim nadnaravnim pozivom, koji se počima ostvarivati već u ovozemaljskom životu, Blondel je pokušao uvesti nove izraze, vjernije stvarnosti i istini koju izražavaju. Međutim, ostaje činjenica da je mnogo teže shvatiti i izraziti u prikladnim pojmovima duhovne stvarnosti i sadržaj nadnaravnog poziva ili određenja duhovne stvarnosti i sadržaj nadnaravnog poziva ili određenja ljudskog bića nego konačne stvarnosti naravnog reda.⁵⁴

Blondel je svakako želio izbjeći da ne definira istinu viđenjima i prividima bića, jer se oni mijenjaju prema naravnom zakonu razvijanja bića; želio je istinu definirati prema nutarnjem pozivu duše na nad-

51 *Procès*, str. 230.

52 *Fidélité*, str. 621.

53 *La Philosophie*, I, str. 271.

54 *L'Être*, str. 415—422.

naravni život ljudskog bića i na procvat vječnog života, na što je čovjek pozvan samim činom stvaranja. Stoga Blondel nije prihvatio polazište koje istinu svodi na sam um (intelekt) u njegovu odnosu prema stvari ili »res« kakva se očituje u naravnom redu. Kritizirao je spekulativnu istinu, koja nikad ne dospije do praktične ili realne spoznaje. Tako je, prema Blondelovu mišljenju, rad na ostvarenju sebe samoga neodvojiv od poslušnosti božanskom djelu; dakle, ljudska sudbina ili određenje mogu biti samo nadnaravni.

NACRT ZA NOVO ODREĐIVANJE ISTINE BIĆA

Prije predlaganja nove definicije istine Blondel je kušao prikazati u tradicionalnom obrascu ono što mu se činilo da je punija substancija. Prema njegovu mišljenju, definicija istine u tradicionalnoj doktrini ne bi se smjela svesti na jednostavni odbitak, polazi li se od nominalnih definicija uzetih iz područja apstraktnih i općih istina; to je doktrina koja postupno produbljava ono što se ima spoznati. Zapravo, tim produbljavanjem dolazi se do realnih definicija, uvijek prikladne da ponovno budu usavršene. Isto tako, istinita metoda filozofije nije to da se predloži neka nominalna definicija iz koje bi se izvlačilo odbitkom beskonačne primjene neke znanosti apstraktno izrađene, nego da se produbljuju početne danosti te sadržaj iskustva i razmišljanja, da se sažmu što bolje realne definicije, koje ne bi bile početne, čak ni iscrpne.⁵⁵ To je osnovna metoda kojom je Blondel uvijek kušao riješiti problem definicije istine. Stoga je često kritizirao prerana zaustavljanja i rješenja koja, umjesto da nas upute na samu stvar, tj. na ontologiju, ograničuju naš horizont na izričaje, tj. na susljedne i privremene faze znanosnog »istraživanja«.⁵⁶

Prema svemu sudeći, Blondel je nadahnut Aristotelovim pristupom spoznaji bića, prema kojemu točna definicija neke istine ili neke spoznatljive stvari ne može biti potpuno uspostavljena osim u izrazu pokreta kojim se ostvaruje oblik, dijalektika misli; čak u njezinoj postupnoj fazi veže se za stalne točke i na različite faze u stalnom usmjerenju postajanja.⁵⁷

Blondel pogotovo ne shvaća tradicionalnu definiciju, u smislu neke naknadno uspostavljene stvarnosti između subjekta i objekta. Za njega je misao neki odnos, odnos između nekog objekta, danosti, materije spoznaje i nekog subjekta, sintetičke djelatnosti, nekog oblika. Takvo

55 *Isto*, str. 506—507.

56 *Isto*, str. 507.

57 *L'Action*, I, str. 8—9.

shvaćanje misli sadrži u sebi stari obrazac prave spoznaje bića: »cognitio vera est adaequatio rei et intellectus«. U tom obrascu promatra se prvo odnos takav kakav jest spontano poznat i tako se problem istine svodi na problem spoznaje, da bi se od polazišta spoznaje učinio ključ čitave filozofije. Prema jednoj takvoj relativističkoj i odnosnoj doktrini ne može biti riješen problem misli, kao ni spoznaje, jer ona prikriva riječima i slikama realnost promatranih stvari, sprečavajući tako da se stvari zapaze onakve kakve one uistinu jesu.⁵⁸

1. Analiza i značenje pojmova u tradicionalnoj definiciji istine: »adaequatio rei et intellectus«

Prema Blondelu, pojmovi u kojima je izrečena i određena istina bića nisu dostatni, spekulativni su i apstraktni. Stvarnost bića koju izražavaju samo je djelomično viđena i općenito opisana. Oni se ne odnose na konkretnu i pojedinačnu stvarnost, »ens individuum«, nego na opću stvarnost, »ens universalium«. Drukčije rečeno, tradicionalna definicija ne obuhvaća u ovim pojmovima čitavo biće pod svim njegovim vidovima. Manjkavost tih pojmova Blondel je pokazao na logičan način, dajući im značenje koje dosad nije bilo precizirano.

1.1. Pojam »res«

Prije svega, pojam »res« nema isto značenje u Blondela i u starom obrascu definicije istine. Prema Blondelu, on ne sadrži čitavu istinu bića, nedovoljan je da označi najviše stvarnosti, kao što su Bog i nadnaravno određenje ljudskog bića. Riječ »res« samo je opća kategorija koja označuje stvari, materijalne predmete. Pojam »res« shvaćen na taj način nema nikakvo transcendentno obilježje i ne odnosi se nipošto na nadnaravni red. Pojmu »res« koji označava biće Blondel daje sasvim drukčije značenje nego što je ono u tradicionalnoj definiciji istine. On poprima u Blondela jednu sasvim drugu dimenziju.⁵⁹

Zahvaljujući dometu koji daje ljudskoj spoznaji ljudski i božanski sadržaj utjelovljenj Posrednika, pojam »res« dobiva svoj smisao, svoju ontologijsku vrijednost i svoju stvarnost. Dakle, ne radi se više o istoj »res« kao u tradicionalnoj definiciji, nego o drugoj »res«, onoj koju je predložio u *Annalesima* i označio riječju »vita«, koja znači čitav ljudski život naravni i nadnaravni, tj. čitava čovjeka. Pojam »vita« označuje također život naravi i duha pod svim njegovim vidovima, tamo gdje naše iskustvo, naš svjesni život, naše priznanje Stvoritelja i Posrednika daju našoj spoznaji apsolutni temelj i sigurnost.

58 *La Pensée*, I, str. 206, 208.

59 *L'Être*, str. 415—438.

1.2. Pojam »intellectus« (um)

Blondelova filozofska misao, kao i njegovo doktrinalno polazište s obzirom na problem istine, spoznaje i određenosti ljudskog bića, ovise o njegovom poimanju ljudskog uma i umovanja. Blondel polazi od tradicionalnog poimanja razuma, čija je jedina uloga da apstrahira od danosti uvijek pojedinačni bitni i opći element i da shvati pod individualnim nebitnim svojstvima nedjeljivo jedinstvo određenog pojma ili općenitog tipa koji sačinjava razumljivu stvarnost predmeta: »indivisibilem apprehensio«. ⁶⁰ Blondel se suprotstavlja ideji da je umovanje isključivo pojmovna ili konceptualna spoznaja dostatna sama sebi, tj. on se suprotstavlja svima koji ograničuju pojmovno razumijevanje na pojmovnu spoznaju i drže da ona uistinu sadrži ono što je stvarno spoznatljivo od temeljne stvarnosti; suprotstavlja se svima koji postupaju s pojmovima tako kao da oni sadrže biće u sebi i na taj način pridonose obezvređivanju i udaljavanju od naravi samog razumijevanja. Razumijevanje shvaćeno na takav način pokazuje se samo kao suha i odsječena, umišljena i gotovo prazna stvar. Prema Blondelu, pojmovi ne iscrpljuju smisao bića i snagu duha; pojmovna spoznaja je relativna i neizjednačujuća, ima provizorno i prijenosno obilježje. Razumijevanje ne može biti smješteno područje pojmovne spoznaje — um se radije služi postignutim rezultatima pojmovne spoznaje i ne može utaziti svoju žed bez stvarne prisutnosti bića. ⁶¹

Blondel polazi od Bossuetove tvrdnje prema kojoj se ideje ne mogu izjednačiti, jer u duhu i stvarima postoji nešto što je neiscrpivo, nešto što je beskonačno, o čemu su naše pojmovne spoznaje samo umjetna imitacija; dapače, mi ne možemo obuhvatiti razumnom institucijom intimno i konkretno jedinstvo bića koje je nedjeljivo. ⁶² Blondel jasno razlikuje između bića i pojma bića, između djelovanja i ideje (pojma) djelovanja. Ta se razlika nalazi i u našem načinu spoznaje; zato je potrebno da se jasno istakne njihova uzajamna uloga u ljudskoj spoznaji. Razum se vježba i ostvaruje pojmovnom i realnom spoznajom; te dvije vrste spoznaje Blondelu su neizmjerljive zbog same naravi, jer postoji nešto beskonačno u duhu, kao i u stvarima. Te dvije vrste spoznaje valja dobro razlikovati; ne smije ih se pobrkati; one se upotpunjuju, suglašavaju i ne suprotstavljaju; svaka od njih ima svoju vlastitu ulogu.

60 *Procès*, str. 228. Pojam »uma« Blondel je posebno obradio u svom djelu *Procès de l'Intelligence*, Paris 1922, dok je njegovu ulogu i značenje u spoznaji pokazao u svojim djelima: *La Pensée*, I—II; *L'Être et les êtres*; *L'Action*. I—II; *La Philosophie et l'Esprit chrétien*, I—II.

61 *Procès*, str. 229—232.

62 *Isto*, str. 230—231.

Blondel kritizira tezu da je razum čin razumijevanja, u smislu da bi se samo razumijevanje neke ideje ili stvari sastojalo od toga da se odrede i konačno utvrde odnosi koji povezuju ideje s drugim idejama ili elemente stvari između njih samih. To znači da bi naglasak bio stavljen na unutrašnje i međusobne odnose, a ne na intimnu narav i njezinu substancijalnu istinu, pri čemu naši pojmovi nisu dovoljni da nas dovedu u njihovo posjedovanje. Racionalističko poimanje razuma Blondel odbacuje baš zato što se, prema tom poimanju, glavni predmet razuma sastoji samo u odnosima po kojima je stvarnost oblikovana od izoliranih elemenata, odnosâ koje bi razumu bilo moguće predstavljati ili kombinirati.⁶³ Blondel shvaća inteligenciju u tradicionalnome smislu, kao moć posjedujuće intuicije, kao sposobnost bića viđenog i asimiliranog, a ne kao apstraktno shvaćanje i logički razum koji je samo sličnost, pojmovi »razumijevanje« i »um« (*intelligentia et intellectus*) označuju tu moć primanja i izrade razumijevanja.⁶⁴ Što se tiče dvostruke funkcije razuma, Blondel prihvaća potpuno stare teorije, prema kojima je uloga razuma da se asimilira svim stvarima i biću kao počelu općenitog prilagođavanja, s jedne strane, razum pak biva sve, asimilira sve stvari posvajajući ih («*intussusception*»), on je »*capax universi, Capax Dei*«, s druge strane.⁶⁵ Blondel je shvatio razum kao sposobnost da spozna sve što postoji spoznatljivo, posjedujući nejasan zajednički nalik (otisak), ali stvarni; isto tako, razum je cjelovit u smislu da je djelotvorno u službi svega što postoji na način obostranog prožimanja.

Izraz spoznati treba shvatiti u smislu »vladati« ili »posjedovati« neku stvar. U istom smislu Blondel upotrebljava izraz: »*intellectus fit omnia, sed, ut fiat, superat*« (da bi shvatio svoj predmet, razum ga transformira u svoju vlastitu substanciju).⁶⁶ Spoznati, to je postati ono što se spozna; to je proizvesti, imati, postati u sebi: »*sumus quod videmus*«. ⁶⁷ Opaziti i još više — shvatiti, to je, kaže Aristotel, vladati i gospodariti;⁶⁸ ili spoznati, to je posjedovati i vladati. Da bi shvatio svoj predmet, razum svojom moći, koja mu je vlastita, asimilira ono što je shvatljivo u izvanjskoj stvarnosti i tako stiče način skiciranog gospodarenja nad potčinjenim silama fizičkog i biologijskog svijeta.⁶⁹ Isto tako, za misao Blondel kaže da je misao kao forma intelekta koja postaje na neki način sve, »*fit quodammodo omnia*«. ⁷⁰

63 *Isto*, str. 232, 234.

64 *Isto*, str. 236, 228—229.

65 *Isto*, str. 290.

66 *L'Action* (1893), str. 117.

67 *Isto*, 454.

68 *L'Action*, II, str. 134.

69 *Isto*, str. 153—154.

70 *La Pensée*, I, str. 218.

Ako se malo dublje uđe u blondelovsko tumačenje razuma — »*intellectus fit quodam modo omnia*«, ili »*intellectus cognoscendo fit quodammodo omnia*« — kao neku duhovnu moć koja je prikladna postati sve, trpjeti ili dopustiti ostvariti se, oblikovati, odjelotvoriti se po onom što ima spoznati, dakle kao nešto opće u moći u odnosu na sve stvari koje ga određuju i поближе određuju, očito je da Blondel razlikuje razum ili um i duh. Očito je da Blondel uzima pojam »uma« u mnogo suženijem smislu nego tradicionalna filozofija. On je samo jedna od duhovnih moći, spoznajna sposobnost; isto tako, razum nije moćan shvatiti čitavo biće (bit) mogućih bića, niti može protumačiti idealne odnose između njih, niti dovesti do shvatljivog jedinstva u različitosti idealnih naravi. A o Biću u sebi um daje samo razumno shvaćanje. Zauzvrat pojam »duh« u Blondela zauzima mnogo više mjesta i ima opće značenje.⁷¹

Budući da je razum samo jedna od duhovnih moći, čija je djelatnost vrlo sužena, on nije sposoban do kraja iscrpsti znanstveno stvari i bića, stvarnost intimnih djelovanja naše svijesti i naših zadaća, duboku istinu našeg nadnaravnog određenja. S druge strane, valja znati da u znanosti stvari postoji uvijek neki razvoj i usavršavanje, jer je predmet znanosti složena stvarnost, koja zahtijeva dugi postupak intelektualnih analiza da bi se stvarnost mogla shvatiti na jedan više-manje prikladan način. Dapače Blondelu je um apstraktan; ne dopušta mu mogućnost ni sposobnost da izloži i pokrene čitav naš vječni i božanski život; njemu ne pripada da obuhvati i da izrazi u dovoljnoj mjeri sadržaj ili cjelovitost ljudske osobnosti, čovjeka pozvanog na božansko sjedinjenje i ostvarenje nadnaravnog života. On je samo jedna od spoznajnih sposobnosti čiji su domet i područje vrlo ograničeni; on označuje moć primanja i izrade razumijevanja; on je moć posjedujuće intuicije, sposobnost ili duhovna moć duše koja je prikladna da spozna stvari i duhovna bića.⁷² Tako Blondel, s misticima i metafizičarima, drži da je razum božanskog podrijetla i da je na neki način kao duhovna moć Bog u nama i mi u Bogu.⁷³

1.3. Pojam »*adaequatio*« (izjednačenje)

Blondel govori također o izjednačenju ili podudaranju subjekta s objektom, spoznavatelja i spoznanog u spoznaji bića. Riječ »*adaequatio*«, u Blondela, ima jedno drugo značenje različito od onog u tradicionalnoj definiciji istine. Prema Blondelu, ne radi se o potpunom i savršenom

71 *Procès*, str. 262; *La Pensée*, II, str. 37.

72 *Procès*, str. 228, 297; *L'Être*, str. 415—422, 422—438.

73 *Procès*, str. 298.

izjednačenju, nego o djelomičnom i nesavršenom izjednačenju uma s predmetom, jer spoznajemo nesavršeno. Savršeno spoznaje samo Bog, a ne čovjek. Vodeći računa o novim otkrićima u znanosti stvari, Blondel utvrđuje da ne mogu biti potpuno izjednačene stvarne danosti s pozitivističkim spoznajama. Istina je, između njih postoji odnos, ali ne i savršeno izjednačenje; isto tako se ne mogu pronaći isti pojmovi u spoznaji stvari koji bi ih izrazili na isti način, jer znanost ne iscrpljuje stvarnost stvari; pojam izjednačenje još je više otežavajući tada kad se radi o duhovnim stvarnostima, o konačnom opredjeljenju ljudskog bića, koje je nadnaravno.

Stoga se Blondel suprotstavlja ideji jednog stvarnog i istinitog izjednačenja »realnog«, konkretnog s umom, bića i, specijalno, Bića s našim umom. Naime, Blondel dopušta približavanje božanskoj stvarnosti, koje se ostvaruje po našem vjernom naporu u težnji k istini, ali odbija potpuno izjednačenje između božanske tajne i ljudskog uma, jer tajna u sebi ne dopušta izjednačenje, ne samo u onom što potvrđuje trojstveno postojanje, nego i u očitovanju zaslijepljenja te tajne, koju su mistici nazvali Velika Tama.

2. Analiza i značenje pojmova u Blondelovoj definiciji istine: »adaequatio realis mentis et vitae«

Blondelov prijedlog određenja istine sasvim je novi pristup istini pod vidom nadnaravnog konačnog određenja ljudskog bića u odnosu na bića i najviše Biće, Boga. Više se ne radi o izjednačenju, odnosu, podudaranju stvari s umom, nego o usklađivanju duha (»mens«) sa životom (»vita«). Riječ je o promjeni pojmova, o naravnim pojmovima koji izražavaju novi sadržaj. Pojmovi »res« i »vita« na prvi se pogled bitno razlikuju, dok pojmovi »intellectus« i »mens« imaju mnogo zajedničkih crta.

2.1. Pojam »mens«

Značenje pojma »mens« zavređuje posebnu pozornost u Blondela. Uza sve napore koje je Blondel uložio da bi protumačio i rasvijetlio pojam »mens«, taj je pojam ostao tajanstven i dvosmislen. Etimologijski gledano, pojam »mens« latinska je riječ kojom se označuje duhovna stvarnost, stanje stvorenja koje je sposobno primiti milost Stvoritelja, utjelovljenu Riječ i, na kraju, Duha Svetoga. Dakle, zahvaljujući duhu, prvom daru Stvoriteljevu, čovjek je otvoren nadnaravnom životu; duh doziva u pamet čovjeku njegovo duhovno određenje i usmjeruje ga s pomoću božanskog poticaja prema nadnaravnom pozivu. U više svojih djela Blondel govori o značenju pojma »mens« pod različitim vidicima,

ali unatoč svemu tome, podrijetlo, uloga i domet pojma »mens« ostali su vrlo tajanstveni i neprecizni.⁷⁴

U prvome redu, Blondel analizira pojam »mens« pod naravnim i transcendentnim vidom u odnosu na nadnaravno čovjekovo određenje. Polazi sa stajališta da čovjek ima nadnaravni poziv i da bi bilo normalno pretpostaviti da u čovjeku postoji neka sklonost, sposobnost da odgovori na svoj nadnaravni poziv i da ga ostvari razmjerno svojoj naravi. Riječ je o intimnom Božjem pozivu, koji čovjeku omogućuje pristup k vječnom životu, o nutarnjem pozivu na nadnaravni život, koji čovjek treba da ostvari. Svoje polazište Blondel potkrepljuje mišljenjem sv. Augustina i stajalištem Prvoga vatikanskog sabora. Međutim, taj božanski poticaj u čovjeku ništa nije jasniji ni određeniji od samoga duha (mens); on je bitno transcendentnog podrijetla; dapače on nije samo čista težnja, nego neka darovana stvarnost, nadnaravni utjecaj, božanski dar, božanska milost, po kojoj čovjek teži i uzdiže se k Bogu; on je ono najintimnije ljudskoga duha. Dakle, riječ je o milosti položenoj u čovjeku, s kojom je slobodan surađivati ili ne surađivati; to je božanski poticaj, transcendentna prisutnost Boga u čovjeku, transcendentni poticaj, milost krišom dana, dar duši božanski dan, bez kojega čovjekov nadnaravni život ne bi bio ostvariv.⁷⁵

Blondel jasno razlikuje »mens« i ljudsku dušu, ali ne »mens« i »motion divine«; dapače taj poticaj (motio) nebeskog Oca, djelatan i skriven, Blondel također naziva »mens«, što još više pravi teškoće u njegovu shvaćanju, značenju i smislu. Pitanje je: da radi li se ovdje o božanskom duhu (mens) kao daru nebeskog Oca ili o ljudskom duhu (mens) kao duhovnom stvorenju? Čini se da je riječ o božanskom duhu nebeskog Oca, koji je u nama, u čovjeku; o poticajima kao božanskim milostima u čovjeku, koje su nužne za njegov nadnaravni život i koje mu pomažu da se konkretno ostvari. Ali Blondel također shvaća »mens« kao izravno Božje stvaranje ljudske duše (što Crkva naučava), pripisujući samom Bogu, a ne roditeljima očinstvo besmrtno duše i određenost za vječni život. Stoga besmrtna duša s pravom može biti nazvana, prema tradicionalnoj izreci, »capax entis et Veri et Dei ipsius«.⁷⁶

Ako Blondel i ima teškoća da razlikuje milost od poticaja (motio), on ipak jasno razlikuje božanski duh (»mens divina«) kao Riječ Božju i duh (mens) kao ljudsku riječ. Riječ ljudskog duha (verbum mentis humanae) ne može primiti u sebe biće duha i njegovih predmeta; ona nije

74 *La Philosophie*, II, str. 309.

75 *La Pensée*, I, str. 238; *L'Être*, str. 109—110.

76 *La Pensée*, II, str. 206; *L'Être*, str. 456.

kao u Bogu istobitna s našim duhom; stoga ona ne može sadržavati u pojmovima i u govoru čitavu stvarnost bića koju želi izraziti. Tu riječ ljudskog duha Blondel označuje kao nutarnju riječ koja utjelovljuje misao, znak ne samo duhovni, nego uvijek bar tajanstveno organski, po kojoj tumačimo naravni svijet.⁷⁷ Dakle latinska riječ »mens« najbolje nadahnjuje tu moć koja osposobljava čovjeka i čini ga odgovornim za uzvišeno određenje i koja mu daje snagu i nalaže mu da ostvari providonosni plan; tj. snagom božanskog poticaja koji je položen u dubini ljudske duše čovjek je pozvan na puninu nadnaravnog života.

Prema Blondelu, duh je onaj koji je sposoban posjedovati stvarnosti na nematerijalan način u onoj mjeri u kojoj se on odnosi i spoznaje intimnije, a intelekt (um) je samo jedna od njegovih djelotvornih moći. Blondel otvoreno naglašava sveobuhvatnost duha, jer on je uvijek na djelu u intelektualnom činu, unutarjem razmišljanju između onog koji spoznaje i onog što spoznaje.⁷⁸ Pravo govoreći, duh je onaj koji je nositelj svake spoznaje, kao posrednik između spoznavatelja i onog što spoznaje; njegov je domet mnogo veći od onog uma. Naime, on je onaj koji označuje, s jedne strane, ono što ujedinjuje različite vidove misli, da bi tu oživio stvarnost, prema obrascu po kojem se subjekt i predmet izjednačuju u aktualnoj znanosti; ali, s druge strane, budući da u čovjeku takav ideal nije dostignut, nije mu čak ni pristupačan, duh je ta snaga, čak nevidljiva glede apstraktnog razumijevanja, dodatna neizjednačenju spoznaje, dopušta mu proći mimo nesavršenosti svakog ljudskog znanja, kao i priopćiti mu drugi duh, različit od nesavršenog ljudskog duha, prema riječima Sv. Ivana Evanđelista, govoreći o svjetlu koje osvjetljuje svakog čovjeka koji dolazi na svijet.⁷⁹

2.2. Pojam »vita« (život)

U kojem je smislu Blondel upotrebljavao i shvatio pojam »vita« i koji mu je domet dao, to je teško reći, kao i za sve druge pojmove u kojima je formulirao i izrazio definiciju istine; u svakom slučaju pojam »vita« dvosmislen je i odnosi se na više vidika ljudskog života: U prvome redu, pod pojmom »vita« Blondel označuje stvarnost intimnih djelovanja ljudske svijesti ili njegove zadaće i duboku istinu njegova određenja, određenost ljudskog bića; život koji započinje u ovom svijetu i koji je pozvan razviti se u život vječni; život, to je živa stvarnost konkretnog ujedinjenja između »creda« (vjerovanja) i djelovanja; između spoznaje istine i života; život, to su životni dokazi; to je

77 *La Pensée*, I, str. 115; *Isto*, II, str. 326, 327, 381.

78 *La Pensée*, II, str. 381; *La Philosophie*, II, str. 308—309.

79 *La Pensée*, II, str. 233.

čovjekov svakodnevni život s njegovim mislima i činima u odnosu na općeg Posrednika; to su sva ljudska djelovanja, naravni i duhovni život, čovjekovo iskustvo i svjesni život, njegova privrženost Stvoritelju i Posredniku. Pojmom život (vita), Blondel, zapravo, obuhvaća cijeli ljudski život, cjelovitost koja u sebi sadrži prošlost sada prisutnu i buduću; svaki pokret života koji je sasvim naravan i spontan; ukratko, riječ je o cijelom pokretu života u svojoj njegovoj složenosti.⁸⁰

Isto tako, pojam »vita« u Blondela označava moralni život ljudske osobe, osobni život općenito, koji se malo-pomalo oslobađa iz stvari u koje je uronjen; duhovni život (duševni, misaoni i psihički); život u odnosu na misao (život bez misli nije život i obratno); bitnu povezanost između života i misli, gdje je život predhodni uvjet u kojemu ljudska misao može preživjeti, ali bez kojega se ne može roditi i spoznati samu sebe. Ono što bitno obilježava život nije skup fenomena, nego metafizičko jedinstvo — upravo zato život izražava sveobuhvatnost onoga što jest. Riječ je o organskom i duhovnom životu istodobno, o duhovnome životu posebno, o duhovnome poletu (elanu) koji začinjava osobnost, o intelektualnom životu čovjeka.⁸¹ Život je: osjetiti, reći, čuti, imati, željeti; dakle, radi se o osjetilnom i afektivnom životu, koji pridonosi rađanju inteligencije; o počelu života, koji je u Bogu; život je stvaranje; ono što može biti produhovljeno, riječ je o božanskome životu anticipiranom milošću, koja treba da dovede čovjeka u vječni život.⁸² Blondel ne promatra život samo u egzistencijalističkom smislu, premda taj smisao za nj igra odlučnu ulogu, posebno što se tiče ostvarivanja nadnaravnog određenja ljudskog bića i vječnog života. Blondelov pojam »život« obuhvaća intelektualni i religiozni život, tj. čitav ljudski život, naravni i nadnaravni, čitava čovjeka s njegovim naravnim i nadnaravnim određenjem.

KRATAK PREGLED

Problem istine Blondel je kušao riješiti raščlambom spekulativnih i praktičnih vidova u odnosu na nadnaravno određenje ljudskog bića. Takvo shvaćanje ljudske istine u odnosu na božansku dopušta govoriti

80 *Le point*, str. 341, 344, 234, 235, 339; *Procès*, str. 293; *L'Action* (1893), str. 341, 350; *L'Action*, II, str. 472.

81 *Le point*, str. 234—235; *L'Être*, str. 273, 277, 283, 285; *Procès*, str. 236; *Le point*, str. 229—230; *La Pensée*, I, str. 120; *Le Point*, str. 341—342; *L'Être*, str. 470; *L'Action* I, str. 164; *La Pensée*, I, str. 62; *Proces*, str. 229—230; *L'Être*, str. 268, 275, 277, 430; *Proces*, str. 283—284.

82 *L'Action* (1893), str. 191; *La Pensée*, II, str. 91; *L'Être*, str. 332—333, 92, 263.

o antropologijskom i terapijskom vidu istine. Blondel polazi od tvrdnje da ljudsko biće nema samo ovozemaljsko naravno nego i nadnaravno određenje. Baš zato je smatrao važnim i nužnim da se nadnaravni vid istraži u definiciji istine: čovjeka, bića, realnog, konkretnog, apsolutnog. Blondel je bio potpuno svjestan da se ljudski život odvija u empiričkom svijetu, ali ne i neovisno o metafizičkom i duhovnom svijetu. Čovjek je, s jedne strane, uronjen u fizičku stvarnost, koju nadilazi svojom beskonačnošću i neizmjenjanošću, ali je, s druge strane, istodobno pozvan da izroni iz ovoga svijeta, da se misaono spozna i da se okrene kao duhovno biće prema svijetu duhovnih trajnih stvarnosti. Budući da je angažiran u naravnom i duhovnom svijetu, čovjek se nužno susreće s naravnim i nadnaravnim stvarnostima. Te dvije vrste stvarnosti su neiscrpne, ali ne i neshvatljive ljudskom duhu. Zahvaljujući svojem duhu, čovjek je otvoren svijetu i svemu onom što jest i što može nastati; sposoban je spoznati ovaj fizički svijet i vinuti se prema metafizičkom svijetu. Spoznajnim sposobnostima duha, čovjek je u mogućnosti spoznati svijet. Prema Blondelu, ljudski je razum višeg podrijetla, transcendentan i božanski, sposoban spoznati naravne i duhovne stvarnosti. Međutim, budući da je čovjek najniži od razumnih bića i ima za predmet spoznatljivo biće osjetilnih stvari, njegova spoznaja nije potpuna, ali nije ni neobjektivna i nerealna.

S obzirom na istinu bića, Blondel je posebno želio istaknuti jedinstvo između istine i bića: Istina je ono što jest, a ono što jest je biće. A budući da ima više načina bivstvovanja, ima i više načina istine. Doduše Istina Bića osvjetljuje svako biće jer je u apsolutnom Biću utemeljena Istina Bića. Ali budući da u našem ljudskom stanju nikad ne postoji jedna konačno dovršena spoznaja — jer u stvarima, kao i u duhu, ima nešto beskonačno — za nas ne postoji dovršena i konačna istina bića.

Bez sumnje, Blondel se u svom postupku spoznaje bića i istinitosti bića oslanja na tradicionalno polazište u filozofiji i u teologiji. Aristotelov pojam istine nužno je vezan uz bitak bića. Istinito je ono što jest, ono što postoji, ono što bivstvuje. Budući da je bivstvovanje mnogovrsno, a istina je samo jedna, tako je i bitak jedan i zajednički svim bivstvovanjima. Aristotel polazi od najpostojanijeg počela svake spoznaje, počela protuslovlja: »Nemoguće da isto istomu i prema istome istodobno i pripada i ne pripada«. ⁸³ To najpostojanije počelo u spoznaji ne dopušta da protuslovlje bude istodobno istinito o istoj stvari; nije moguće istodobno i potvrđivati i nijekati štogod istinito; između protuslovlja ne može biti nešto srednje, nego je nužno potvrđivati ili nijekati jedno, pa od bilo čega, što je umah jasno, odredi li se što je

83 ARISTOTEL, *Metafizika*, Zagreb 1988, 1005 b, str. 81.

istinito i što lažno. »Jer reći da biće nije ili da nebiće jest, lažno je; a reći da biće jest, a nebiće nije, istinito je; tako te onaj tko govori kako štogod biva ili nebiva, ili će reći ono što je istinito, ili pak ono što je lažno. Ali niti se kaže kako biće ne biva, niti pak kako nebiće biva«. ⁸⁴

Za Anselma je Istina Bog; predlaže da se istina, prije svega, traži u izrijeku koji se najčešće određuje istinitim ili lažnim. Izriječ je stvarno istinit kad stvarno postoji to što on potvrdno ili niječno izriče. Jer sve što je istinito, istinito je sudjelovanjem u Istini, a to znači da je Istina ispravnost kad izriče ono što postoji, ono što jest. ⁸⁵ O istini bivstva stvari Anselmo kaže da stvari postoje u onoj mjeri u kojoj su u najvišoj Istini te da u biti svih stvari postoji samo jedna Istina, jer stvari su to što jesu samo u najvišoj Istini. Ako su, dakle, istina i ispravnost tako u biti stvari, jer su to što jesu u najvišoj Istini, onda je sigurno, zaključuje Anselmo, da je istina stvari ispravnost. ⁸⁶ Za Blondela, kao i za Anselma, najviša Istina uzrok je sama sebi, uzrok svih drugih ispravnosti i istina, uzrok istine misli, izričaja. Dakle, jedna je Istina u svim stvarima; svagdje gdje postoji istina, postoji i ispravnost. ⁸⁷ U vezi s jedinstvom istine Blondel upućuje i na Bossueta, koji kaže da je istina samo jedna ako se pozna savršeno, a mnogostruka ako se pozna nesavršeno. ⁸⁸

U sv. Tome riječ »istina« (verum) izražava podudarnost bića s umom. Naime, spoznajni tijek nastaje tako da čovjek kao nosilac spoznaje stvara nalik (per assimilationem) spoznata predmeta, i upravo to nalikovanje uzrok je spoznaji. Dakle, temeljni odnos bića prema umu sastoji se od toga da se biće uskladi s umom. To usklađivanje zove se podudarnost između stvari i uma, što izražava glavni sadržaj pojma istine: to znači da bivstvovanje prehodi pojmu istine, dok je spoznaja neki učinak istine. ⁸⁹ Ovdje je vrlo važno naglasiti da se podudarnost bića s umom temelji na sličnosti, a ne na identičnosti, ako se ne želi upasti u zablude grčkih materijalista i idealista. Radi se o sličnosti po formi dvaju različitih bića (subjekt—objekt): »similitudo est convenientia vel communicatio in forma«. ⁹⁰ Dakle, istina označuje odnos između dvaju bića koji se temelji na izjednačenju uma s predmetom s pomoću zajedničke forme predmeta, koja je jedna te ista i u subjektu (umu) i u predmetu. Kad um dođe u odnos s predmetom, postaje mu nalik

84 *Isto*, 1011 b 25, str. 101.

85 *Oeuvres philosophiques de Saint Anselme*, Monologion — Prosligion de Veritate — De libero Arbitrio — De concordia — De voluntate, Paris 1947, str. 229—259.

86 *Isto*, pogl. VII, str. 239—240.

87 *Isto*, pogl. X, str. 245—246; pogl. XII, str. 255.

88 *Procès*, str. 236.

89 T. AKVINSKI, *De Veritate*, q. 1, a. 1.

90 T. AKVINSKI, *Summa theol.*, I, q. 4, a. 3.

formom, koja je ista u umu i predmetu, i baš je to bit spoznaje. Očito je da Tomina i Aristotelova definicija istine počiva na temelju sličnosti u podudaranju uma s predmetom.⁹¹ Sv. Toma spominje tri definicije istine i onoga što je istinito. U prvoj se uzima u obzir ono što prethodi pojmu istine i na čemu istina počiva, tj. sâmô biće kao takvo: »Istina je ono što jest« (Augustin, *Razgovori sa samim sobom*, pogl. V.), ili »Istina bilo koje stvari jest osobina njezina bîtka koji je trajno obilježava« (Avicena, XI. knj. *Met.*, pogl. II.), ili prema nekom piscu: »Istina je svojstvenost (indivisio) bitka i onoga što postoji«. U drugoj se definiciji iznosi ono što predstavlja glavni sadržaj istine. Tako Isaac kaže: »Istina je podudaranje između stvari i uma«; a Anselmo: »Istina je ispravnost koju sam duh može uvidjeti« (pogl. XII.). Ispravnost valja shvatiti kao stanovito podudaranje o kojemu govori Filozof (Aristotel) u IV. knj. *Met.* kad kaže, da u definiciji istine potvrđujemo postojanje onoga što jest, a poričemo ono što nije. U trećoj definiciji istine ističe se učinak koji iz nje proizlazi. Tako istinu definira Hilarije: »Istina je objava i proglas bitka«; a Augustin veli u knj. *O pravoj vjeri*, pogl. XXXVI.: »Istina je ukazivanje na bitak«, ili »Istina je prosuđivanje ovoga svijeta«. Na temelju toga T. Vereš zaključuje da se Tomin pojam istine ne može svesti isključivo na »podudaranje između stvari i uma«, nego da je nužno uzeti u obzir njezinu utemeljenost u bitku, kao i njezin učinak u mišljenju i djelovanju.⁹²

Blondel je bio vrlo svjestan svih tih polazišta u spoznaji istine bića. Prema njegovu mišljenju, istina se malo-pomalo ostvaruje i postaje različitim putovima spoznaje. Zbog nesavršenog načina spoznaje istina se pokazuje pod mnoštvom vidova, relativnih i uvijek »u nastajanju«. To »u nastajanju« ne znači samo nastajanje nego mnogo više: »na putu prema Istini Bića«, a to »na putu« pak znači nadnaravno određenje ljudskog bića. U tome smislu, Blondel je prosudio nepotpunom staru definiciju istine utemeljenu na biću. Mišljenja je da ona ne sadrži sve vidove bića, a posebno joj nedostaje onaj vidik čovjekova nadnaravnog poziva, njegova nadnaravna protega. Prema Blondelu, istina bića ne treba da bude definirana samo prema naravnom zakonu razvoja bića ili prema logičkom zakonu predstavljanja stvari nego također i osobito prema nadnaravnom određenju bića. Isto tako spekulativni pojmovi kojima je tradicionalno bila definirana istina nisu sposobni istaknuti i izraziti stvarnost osjetilnih i nadnaravnih stvari, predmeta ili bića; oni sadrže samo apstraktno konkretnu i pojedinačnu stvarnost. To su razlozi koji su naveli Blondela da predloži da se tradicionalna definicija

91 H. BOŠKOVIĆ, *Problem spoznaje*, Zagreb 1931, str. 204—221.

92 T. VEREŠ, *Izabrano djelo*, Zagreb 1981, str. 61—63.

istine: »adaequatio rei et intellectus«, zamijeni novom: »adaequatio realis mentis et vitae«. Mišljenja je da ta nova definicija izražava cjelovitije i životnije stvarnost bića (vita) i bića (duhovnih bića — mens); dok je istina, definirana u tradicionalnoj definiciji, samo mentalna i čisto spekulativna, verbalna, a ne stvarna istina.

Pravo govoreći, Blondel nije tražio da definira odnos između razumljivog bića, njegovih nepromjenljivih zakona i uma, nego istinu ljudskog bića u odnosu na njegovo nadnaravno određenje; on nije tražio da izjednači realno (stvar, predmet) s umom, nego je kušao staviti u odnos »mens« (ljudski duh) s ljudskim životom (»vitae«); Blondel nije išao za tim da definira »realno«, stvar (»res«) u odnosu na um (»intellectus«), nego ljudski život u odnosu na ljudski i božanski duh. Drukčije rečeno, kušao je definirati čovjeka u odnosu na njegov nadnaravni poziv, nadnaravno određivanje, nadnaravni život na koji je neizbježno pozvan.

U tim dvjema definicijama istine izraz »istina« nema isto značenje. U prvoj definiciji istina je posao suda, a u drugoj, Blondelovoj, istina je smisao filozofskog traženja, dakle istraživanje života, pri čemu je razumski postupak bitno vezan s duhovnim određenjem. Inače pojmovi »intellectus« i »res« u tradicionalnoj definiciji istine Blondelu su vrlo apstraktni i omogućuju samo formalnu definiciju istine, dok realna istina premašuje ono što izražava tradicionalna istina. Definirajući istinu u službi života i njegovih zahtjeva, a ne u službi bića i njegovih nepromjenljivih principa, Blondel je želio razbiti pojmovni okvir u kojemu je istina bila utvrđena jednom zauvijek, kao da bi se radilo o vječnoj Istini Bića, a ne o postupnom napredovanju u ljudskoj spoznaji istine. Bez sumnje, Blondel je suzio smisao, značenje i domet pojmova kojima je tradicionalno bila definirana istina bića; izradio je nove pojmove, koji, prema njegovu mišljenju, vode više računa o »dinamizmu« i razuma (mens) i stvarnosti (vitae). Svakako, slučaj Blondel je svojom novom definicijom istine istaknuo bitnu povezanost između naravnog i nadnaravnog reda, posebno naglasivši nadnaravni poziv i određenje ljudskog bića.

LE PROBLÈME DE LA VÉRITÉ DE L'ÊTRE PAR RAPPORT A LA DESTINÉE SURNATURELLE DE L'ÊTRE HUMAIN

Hrvoje Lasić

Résumé

Dans la suite de ses recherches sur le problème de la définition de vérité chez Maurice Blondel, l'auteur e surtout mis en relief l'unité de la vérité et de l'être. La vérité est ce qui est, c'est l'être. Mais comme il y a plusieurs modes d'être, il y a aussi plusieurs modes de vérité. Certes, La Vérité de l'Être illumine tout être contingent. Car c'est dans l'Être absolu qu'est fondée la Vérité de l'Être et des êtres. Mais, comme il n'y a jamais, en notre humaine condition, une connaissance définitivement achevée, parqu'il y a dans les choses comme dans l'esprit un infini, il n'y a pas pour nous de vérité achevée et définitive de l'être. Dans ce sens là Blondel a jugé incomplète l'ancienne définition de la vérité, qui est en même temps la définition de l'être. Selon lui, elle ne contenait pas tous les aspects de l'être, et surtout manquait l'aspect de la vocation surnaturelle de l'homme. La vérité de l'être doit être définie ni seulement selon la loi naturelle du développement des êtres, ou selon la loi logique de la représentation des choses, mais aussi et surtout selon la destinée surnaturelle des êtres. De même, les notions spéculatives dans lesquelles est traditionnellement définie la vérité sont insuffisantes à exprimer tant la réalité des choses sensibles que la réalité des choses surnaturelles.

A vrai dire, selon l'auteur d'article, Blondel n'a pas cherché à définir le réel, la chose (res) dans son rapport à l'intellect, mais la vie humaine par rapport a la »mens« humaine et divine. Autrement dit, il a cherché à définir l'homme par rapport à sa vocation surnaturelle, à la destinée surnaturelle à laquelle il est indéclinablement appelé. En définissant la vérité en fonction de la vie et de ses exigences, Blondel veut faire éclater le cadre conceptuel dans lequel la vérité est fixée une fois pour toutes. A l'évidence, il a restreint le sens, la portée et la signification des notions par lesquelles est définie la vérité de l'être; il a cherché de nouvelles notions qui tiennent compte du dynamisme et de l'intelligence (mens) et de la réalité (vie).